

DOCENT JOSEF MATOUŠEK A JEHO VĚDECKÁ A POLITICKÁ ČINNOST¹

KRISTÝNA ANSORGOVÁ – JAN HANOUSEK

Vědecká činnost docenta Josefa Matouška

Při zamyšlení, jakým způsobem pojednat o odborné činnosti docenta Josefa Matouška, jsme zavrhlí možnost pouze okomentovat bibliografický seznam jeho prací, jednak proto, že by nám některé z odborných činností zcela unikly, a jednak proto, že komentovaná bibliografie není příliš záživná. Nicméně je to disciplína užitečná, při bádání o docentu Josefu Matouškovi jsme zjistili, že knihovní katalogy jej spojují nejen s jeho stejnojmenným otcem,² ale i s dalším Josefem Matouškem,³ narozeným také v roce 1906, který ale nemá kromě jména a roku narození s naším Josefem Matouškem nic společného. Publikace všech tří jsou přiřazeny jedné osobě, případně jsou osoby zaměňovány navzájem.⁴ Protože jsme nechtěli hned zpočátku pouze komentovat bibliografii, zamysleli jsme se nejprve nad tím, jaká jsou specifika Matouškovy vědecké práce. Se znalostí jeho životopisu i jeho vědeckých výsledků můžeme konstatovat, že jeho odborná práce byla ovlivněna několika charakteristickými vlivy.

Budeme-li tato specifika rozebírat v určitém chronologickém pořádku, musíme si nejprve uvědomit, z jaké rodiny Josef Matoušek mladší pocházel. Otec, Josef Matoušek starší, doktor práv a ministr Československé republiky vytvořil jedinému synovi (Matouškovi měli ještě dceru Evu) kvalitní hmotné zázemí. Na-

-
- 1 Vznik této studie byl podpořen Filozofickou fakultou UK prostřednictvím Katedry pomocných věd historických a archivního studia.
  - 2 JUDr. Josef Matoušek, (25. 5. 1876 – 4. 6. 1945) právník, národohospodář a politik, od roku 1919 poslanec, v letech 1935–1939 senátor a předseda Klubu senátorů Národního sjednocení. V letech 1929–1934 ministr průmyslu, obchodu a živností. Jeho písemná pozůstalost se nachází v ANM, fond Matoušek, Josef starší (0,77 bm). V současné době se v ANM připravuje převod inventářů osobních fondů členů rodiny Matouškovy do elektronické podoby, což zároveň umožní dálkové zpřístupnění již digitalizovaných archiválií z těchto fondů, především fotografií a dalších obrazových materiálů. Vzhledem k této skutečnosti jsme nepovažovali za nutné doplnit náš text obrazovou přílohou.
  - 3 Toho zmiňuje Petrásek, Jan: Dějiny těsnopisu. Praha 1973, s. 124. „Těsnopisný zpravodaj... poslední dva ročníky (1937 až 1939) redigoval Josef Matoušek (1906–1958).“
  - 4 Zde se samozřejmě ve spolupráci s knihovnicí budeme snažit o nápravu a přiřazení jednotlivých prací ke správně identifikovaným autorům.

příklad jak uvádí v pamětech Zdeněk Kalista, měl Matoušek fotoaparát značky Leica a některé archiválie si místo zdouhavého opisování mohl fotografovat.⁵ Nebývá zvykem tyto skutečnosti zdůrazňovat, ale bylo to nejen otcovo postavení, nýbrž i starostlivá matka Magdalena Matoušková, rozená Jínová,⁶ která měla zásluhu, samozřejmě ve spolupráci se služkou, že mladý nejprve student, později badatel a vědec se nemusel starat o zajištění každodenních potřeb, měl velmi dobré zázemí a mohl se tak věnovat výhradně své vědecké, případně publicistické, politické a organizační činnosti.

Druhou skutečností, která nepochybně ovlivnila výsledky Matouškovy odborné práce, bylo jeho nadání a neuvěřitelná píle – zde můžeme vycházet ze vzpomínek jeho současníků, spolupracovníků a dalších osob. Tyto vzpomínky sbírala Magdalena Matoušková pro přípravu svých pamětí. Z těch k naší škodě vyšel pouze první svazek pod názvem *Nezhojí všechno čas*,⁷ tvořený v podstatě dějinami rodů Jínů a Matoušků. Pokračování věnované z větší části osobě popraveného syna ale zůstalo v rukopisu, respektive ve stavu přípravného materiálu.⁸ Badatel musí při práci s tímto materiálem uplatnit odpovídající míru kritiky, protože se zde evidentně uplatňuje jistá míra mateřské idealizace, ale přesto je zřejmé, že Josef Matoušek mladší byl velmi nadaný. Nutno zmínit, že po maturitě byl velmi dobře jazykově vybaven, zřejmě i mezi svými vrstevníky nadprůměrně. Ovládal nejen němčinu a latinu, ale také italštinu a francouzštinu.⁹ Nadání projevoval už

5 Kalista, Zdeněk: *Po proudu života 2*. Brno 1996, s. 477–478 uvádí „Záviděl jsem mu vybavení, se kterým tento synek bohatého ministra obchodu a poslance vstupoval na svoji dráhu co historik a se kterým jsem se nemohl měřit: jeho Leicu, která mu dovolovala opatřit si kopie spousty listin, mnou jindy pracně opisovaných, jeho domov, který jej opatroval vším možným, zatímco já musel shánět překlady, drobnými novinovými články i jinou činností mimovědeckou peněz nezbytný k udržení mladé domácnosti, snadnost jeho zájezdů do ciziny, k nimž já jsem se dostával – zejména když jsem se oženil – dost obtížně, a ještě řadu věcí značících v našem soutěžení pro mne zřejmý handicap.“ Kromě zpočátku konkurenčního postavení zde ale Kalista dále mluví o sprátení se s Matouškem.

6 Marie Magdalena Matoušková, rozená Jínová (20. 1. 1881–7. 9. 1948). Její bratr JUDr. Jan Jína (18. 9. 1890–9. 2. 1962) působil jako diplomat v Hamburku, Berlíně a Bělehradě. Od roku 1929 v kanceláři prezidenta Edvarda Beneše. Za druhé světové války byl vězněn v Berlíně a v Terezíně. O něm Jínová, Stanislava (Aša) – Pujmanová, Olga: *Osobnost v pozadí*. Jan Jína ve vzpomínkách a v korespondenci. Praha 2016. Její písemná pozůstalost se nachází v ANM, fond Matoušková Marie Magdalena (0,33 bm).

7 Matoušková, Magdalena: *Nezhojí všechno čas*. Praha 1948.

8 ANM, fond Matoušková, Marie Magdalena, inv. č. 68–112 (různé poznámky, koncepty a záznamy vzpomínek dalších osob, části rukopisu zamýšleného pokračování pamětí). V poznámce 10 z nich uvádíme pasáž o Matouškově promoci, ostatní texty zamýšlíme v delším časovém horizontu zpřístupnit formou kritické edice.

9 K tomu Stloukal, Karel: VIII. Mezinárodní kongres věd historických v Curychu. ČČH 44, 1938, s. 516 „V sekci dějin novověkých proslavil docent Josef Matoušek pěknou franštinou přednáškou...“ Nutno podotknout, že Stloukal si v celém referátu všímá jazykové vybavenosti a úrovně různých

při studiu na Reálném gymnasiu na Smíchově, a především na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde promoval sub auspiciis.¹⁰ V červnu 1931 pak složil před

---

řečníků. O vlastním obsahu Matouškova vystoupení srovnej níže.

- 10 O promoci se podrobně rozepisuje Matouškova matka ve svých vzpomínkách ANM, fond Matoušková Marie Magdalena, inv. č. 75/3: „Pepa nám nikdy neřekl, kdy bude mít zkoušku a stalo se jedenkrát, že nám tři dny po zkoušce řekl: „Já jsem vám zapomněl říci, že to mám odbyté!“ „S jakým výsledkem?“ „Jako obyčejně!“ Po posledním rigorosu, řekl mi muž: „Pepíček má právo na promoci sub auspiciis; řekni mu o tom a zeptej se ho na to, já sám nechci se o tom zmiňovat, když vím, jak nerad o těchto věcech mluví.“ Začala jsem tedy při příležitosti sama. „Pepíčku, ty budeš mít promoci sub auspiciis vid?“ „Prosím vás, maminko, jak jste na toto přišla!“ „No, tatínek mi to vložil a já mám z toho radost.“ „O je, maminko, to bude po radosti. Já takovou promoci nechci, protože nikomu do toho nic není, jak jsem dělal zkoušky, to je mojí soukromou věcí, a vy víte sama, že si na takovéto věci nepotrpím!“ „A to ou, Pepíčku, ale v tomto případě si já potrpím!“ „Snad to nemyslíte, maminko, vážně?“ „Docela, tuze vážně!“ „No nechme toho, maminko.“ A šel do svého pokoje. Za několik dní jsem začala znovu a bylo mně ho velmi líto, když jsem viděla, jak se brání. „V tom, Pepíčku, nepovolím, a kdybys to odkládá rok, tobě se to zdá malicherností, ale já na té promoci trvám, a to bys mne hrozně zarmoutil, kdybys byl v té věci tak umíněný. Sama nevím, proč na tolik na tom lpím, ale cítím, že budu velmi smutná, když mi nevyhovíš!“ „Ale, co vám, maminko, tolik na tom záleží, když vidíte, jak je to pro mne trapné!“ A skutečně sesmutněl. „Pepíčku, ty máš na takovou promoci právo, tys sis ji plně zasloužil, no co bychom víc o tom mluvili, já tě velmi prosím, abys mi to udělal po vůli.“ Od tohoto hovoru jsme se vyhýbali jenom poznámkou o zkouškách a promoci. Pepa nebyl stále ve své náladě a já prohlásila muži: „Víš, hochu, jako když se táhne koza na lávku, ale já myslím, že ho přece jenom dotáhnou!“ Mráz toho roku byl nezvyklý a v den promoce mrzlo jen to praštělo. Za celé ty týdny jsem Pepu nedostala, aby se mnou šel koupiti si lakýrky. V den promoci jsem objednala taxi a jela jsem s ním do ulice 28. října, kde byl sklad mnichovohradištské obuvi, koupit lakové boty. Sedl vedle mne do vozu jako mrak. Nepromluvíli jsme jediného slova. V obchodě první boty, co vzal na nohu již k novému zkoušení nesundal a na moji otázku: A jsou ti, Pepíčku dobře?“ řekl „Ano, maminko!“ A to bylo vše, co za celou cestu promluvil. Jeli jsme tedy z obchodu k univerzitě a nahoře na schodech, když ode mne odcházel, řekl: „Nikdy jsem nemyslel, že mám tak malichernou maminku!“ Celá aula byla naplněna do posledního místa. Přišli všichni političtí přátelé muže s doktorem Kramářem v čele a ač byl ukrutný mráz, přijeli i prostí lidé z mužova volebního kraje, kteří si říkali „Matouškovci“. Bylo velmi mnoho přátel z řad studentských, úředníci z kabinetní kanceláře. Vedle universitních profesorů úředně fungujících při slavnostní promoci byl přítomen za svoji osobu profesor Pekař, který s doktorem Kramářem seděl na vyhrazených křeslech v první řadě před obecností. Když syn procházel velkou aulou, šel skutečně, jak se říká jako na popravu, /tedy ovšem to porovnání kulhá, neboť když skutečně ho vedli na smrt, šel s hlavou vztýčenou, on, který vždycky ve své skromnosti se dělal jako by menší, najednou v té své vzpřímenosti, jako by vyrostl/. Svoji přednášku přečetl tiše, sklesle, jako by páchal věc nesprávnou a všichni, kdož jej znali jako výborného řečníka a debatéra byli tím přednesem velmi překvapeni. Zato jeho sestřička, která byla vždy na svého bratra velmi pyšná, chodila po aule sebevědomě, vítala hosty a muž po promoci ke mně poznamenal: „Já jsem se na toho hochu, když jsem viděl, jak není svůj, nemohl ani podívatí a vyčítal jsem si, že jsme ho k tomu donutili, a to důce jako by bylo na nějaké tancovačce.“ K obědu, který byl u Šroubků, jsme pozvali několik přátel; všichni jsme se bavili, všem nám chutnalo, jenom novopečený doktor seděl jako při smuteční hostině. Vždycky dobře jedl, zvláště taková jídla, jaká byla ten den vybrána právě jen pro jeho chuť, ale seděl tu smutný, roztržitý, bez zájmu o společnost a jen koukal, jak by se dostal co nejdříve pryč. U nás pak již za všechna ta léta nepadlo slovo promoce, neboť jsme věděli, že je to kámen úrazu. Jen jsem někdy při slavnostních příležitostech jako by

komisi, které předsedal Jan Bedřich Novák, zkoušku na Státní archivní škole a zařadil se tak mezi absolventy jejího pátého běhu (1928–1931).¹¹ Dne 18. prosince 1935 se habilitoval jako žák Josefa Šusty pro obor novějších dějin obecných.

Třetím specifikem Matouškovy činnosti je jeho velmi krátká kariéra. Musíme mít na paměti, že byl popraven, případně jak uvádí Magdalena Matoušková, bestiálně zavražděn (se zdůvodněním, že poprava je vykonání spravedlivého rozsudku a o to se v tomto případě rozhodně nejednalo), tedy popraven nebo zavražděn v pouhých 33 letech.

Posledním charakteristickým rysem Matouškovy práce je šíře témat, kterými se zabýval, jak to ostatně vyplývá z následujícího výkladu, kdy už se představení jeho hlavních prací vyhnout nemůžeme.¹²

Docent Josef Matoušek jako badatel a editor

Na počátku Matouškovy badatelské a publikační činnosti leželo těžiště jeho zájmu v 19. století, jak dokládají jeho první studie *Úsilí o český deník 1860 a založení Národních listů* (1928);¹³ *Emanuel Arnold a Český sněm ústavodárný* (1929)¹⁴

---

oklikou poznamenala: „Pepičku, nevezmeš si promoční hodinky?“ Od presidenta Masaryka dostal k promoci hodinky na ruku, hodinky měly na spodní straně vyrytý hrad a na obou stranách na koženém pásku byl zlatý ovál, jeden s písmeny T. G. M. a druhý s datem promoce. „Ne, maminko, to je spíše věc rodinná než k nošení.“ A tak hodinky si někdy vypůjčil muž, nejen proto, že se mu velmi líbily, ale i proto, že otec byl mnohem větší paradník než syn.“

- 11 K tomu Kollmann, Josef: Státní archivní škola v Praze. Příspěvek k dějinám archivního školství. SAP 32, 1982, s. 299. Závěrečná práce, předložená Josefem Matouškem, nesla název *Cancellaria Arnesti a dva formuláře z doby administrátorů* a byla pod mírně pozměněným názvem publikována v Časopisu Archivní školy. Viz zde, pozn. 30.
- 12 Tento výklad ostatně nemůže věcně příliš rozšířit heslo docent Josef Matoušek v Novák, Jan V. – Novák, Arne: Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny. Olomouc 1936, s. 1667. Zde je ve zkratce uvedeno: „Docent Josef Matoušek (* 13. ledna 1906 v Hořicích) podal vynikající práce jak z evropských dějin XVI. stol., tak z politického vývoje českého i cizího ve věku XIX., když si byl vysloužil ostruhy diplomaticko kritickými příspěvky o kanceláři Karla IV. Řada drobnějších statí o osobnosti císaře Rudolfa II., jeho době i historických pramenech k jejímu poznání předcházela v heuristice, v koncepci i v podání vynikající Matouškovu práci habilitační >>Turecká válka v evropské politice v l. 1592–1594<< (1935), v níž kritický rozbor Šustův pozdravil velkou nadějí bádání dějepisného; významný jest též Matouškův rozsáhlý příspěvek o katolické reformaci v V. díle >>Dějin lidstva<<. S populárnějšími pracemi Roubíkovými a Prokešovými a s odbornými studii Čejchanovými se stýká látkově Matouškovu monografie >>K. Sladkovský a český radikalism za revoluce a reakce<< (1929). Zvláštní pozornost věnuje Matoušek také risorgimentu a zápasu o sjednocení Italie, neopomíjeje přihlížeti k obdobám českým; těmito otázkami se před ním a vedle něho zabýval romanista Ottomar Schiller (* 1880).“
- 13 Matoušek, Josef: *Úsilí o český deník 1860 a založení Národních listů*. Česká revue 21, 1928–1929, s. 30–35 a 80–84.
- 14 Matoušek, Josef: *Emanuel Arnold a Český sněm ústavodárný*. Česká revue 22, 1929–1930, s. 9–16. Zde výslovně uvedeno, že jde o otisk přednášky s vynecháním poznámkového aparátu.

a samostatná monografie *Karel Sladkovský a český radikalismus za revoluce a reakce* (1929).¹⁵

V letech 1929–1930 pobýval Matoušek v Římě¹⁶ a Miláně v souvislosti s úkolem na zpracování nunciaturní korespondence Caesare Speciana (1592–1598).¹⁷ To posunulo Matouškových odborný zájem jednak chronologicky k době Rudolfinské, jednak věcně k italským dějinám 19. století.

V souvislosti s přípravou edice nunciaturní korespondence publikoval tři přípravné studie *Kurie a boj o konsistoř pod obojí za administrátora Rezka. Příspěvek k dějinám katolické obnovy v Čechách* v Českém časopisu historickém 1931,¹⁸ *M. Marka Bydžovského z Florentina Rudolphus rex Bohemiae XXI.* v Časopisu archivní školy 1931¹⁹ a *K problému osobnosti Rudolfa II.* ve sborníku věnovaném k 60. narozeninám Jana Bedřicha Nováka.²⁰

Největší prací Josefa Matouška věnovanou tomuto období je jeho habilitační práce *Turecká válka v evropské politice v letech 1592–1594. Obraz z dějin diplomacie protireformační*.²¹ Tato práce byla ve své době hodnocena jako mimořádně přínosná nejen pro domácí historickou obec, ale byla by v případě vydání v němčině nebo francouzštině cenná i pro mezinárodní badatelskou komunitu. K cizojazyčnému vydání ale již nedošlo. Na téma významu turecké otázky pro vývoj evropské mezinárodní politiky v 16. století pronesl také přednášku na

---

15 Matoušek, Josef: *Karel Sladkovský a český radikalismus za revoluce a reakce*. Praha, 1929.

16 Do této doby spadá také přesněji nedatovaná vzpomínka strahovského opata Metoděje Jana Zavoralu O. Praem., zprostředkovaná Josefem Matouškem starším, kterému opat v Senátu Národního shromáždění vyprávěl, jak se s jeho synem setkal při příležitosti slavnostní večeře ve Vatikánu a jak Josef Matoušek mladší vysvětloval jistou konkrétní záležitost z církevního práva, o kterou měli kardinálové spor a jak svým odborným výkladem přispěl k urovnání sporu. ANM, Matoušková, Marie Magdalena, inv. č. 75/2.

17 Vzhledem k předčasnému ukončení Matouškova života spatřila edice světlo světa až v době vcelku nedávné. Pazderová, Alena (ed.): *Epistulae et acta Caesaris Speciani 1592–1598*. Praeae 2016. 3 svazky, CLVIII, 2074 s. Zde editorka na s. VIII. uvádí: „Der ursprüngliche Herausgeber Josef Matoušek, der am 17. November von den Nationalsozialisten hingerichtet wurde, hatte für die Edition bereits mehr als die Hälfte des Materials zusammengetragen, jedoch musste dieses revidiert werden. Bei meiner Arbeit ging ich von seinem Berichten über die Studienaufenthalte in Rom und Mailand aus.“

18 Matoušek, Josef: *Kurie a boj o konsistoř pod obojí za administrátora Rezka. Příspěvek k dějinám katolické obnovy v Čechách*. ČČH 37, 1931, s.16–41 a 252–292.

19 Matoušek, Josef: *M. Marka Bydžovského z Florentina Rudolphus rex Bohemiae XXI.* ČAŠ VIII, 1931, s. 151–168.

20 Matoušek, Josef: *K problému osobnosti Rudolfa II. Poznámky o pramenech, literatuře a metodě*. In: *K dějinám československým v období humanismu. Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k šedesátým narozeninám*. Praha 1932, s. 343–362.

21 Matoušek, Josef: *Turecká válka v evropské politice v letech 1592–1594. Obraz z dějin diplomacie protireformační*. Praha 1935.

VIII. mezinárodním sjezdu věd historických, konaném v Curychu na přelomu srpna a září 1938.²² Tuto přednášku plánoval Josef Matoušek vydat německy tiskem v Archiv für Reformationsgeschichte.²³ Stejně tak se tomuto období věnoval v pátém dílu Josefem Šustou redigovaných Dějin lidstva, kde zpracoval téma Katolická reformace a zápas o západní Evropu.²⁴

Druhý směr, kam posunul italský pobyt Matouškovy zájmy, bylo studium problematiky 19. století v Itálii, zejména se zajímal o risorgimento a proces sjednocování Itálie a jeho vliv v českém prostředí. Z tohoto zájmu vznikly rovněž tři studie *Z novějších studií italských o risorgimentu* (ČČH 1933),²⁵ *Z dějin a dějepiscevtví dělnického hnutí ve Francii a v Itálii* (1936)²⁶ a *Fašismus a italské dějepiscevtví* (ČČH 1938),²⁷ studii o Giuseppe Mazzinim již Matoušek nestihl dokončit.

V rámci svého archivního působení se Josef Matoušek vedle dalších úředních a prakticky zaměřených činností podílel na přípravě *Slovníku české samosprávy*.²⁸ Biografický lexikon měl představit postavy politické samosprávy druhé poloviny 19. a počátku 20. století. Rovněž tento podnik, jehož byl Matoušek iniciátorem, se nestihl dočkat svého naplnění do předčasného konce jeho života.

22 Stloukal, K.: VIII. mezinárodní kongres, s. 516 k Matouškově přednášce uvádí (mimo výše uvedené poznámku o úrovni Matouškovy francouzštiny) následující: „V sekci dějin novověkých proslovil docent Josef Matoušek pěknou franštinou přednášku, v níž poukázal na základní význam turecké otázky pro vývoj mezinárodní politiky evropské v XVI. stol. a vrhl nové světlo na papežskou politiku té doby. Matouškova přednáška byla z našich jediná, která byla proslovena v největší síni polytechniky, vyhrazené nejzajímavějším tematům a vzbudila v souvislosti s podobnými náměty Temperleyho, Lhéritiera a Popoviće zaslouženou pozornost.“ Za pozornost rovněž stojí, že kongres projednával otázku mechanismu zpřístupnění obecně přínosných výsledků bádání, publikovaných v jazycích malých národů, pro širší publikum, což byl i případ Matouškovy česky publikované Turecké války.

23 Tento záměr uvádí ve zprávě ze služební cesty do Curychu zaslané Archivem země České zemskému úřadu, (kopie uložena v NA, Archiv země České, osobní složka Josefa Matouška), ale rovněž vydání tohoto textu již nestihl realizovat.

24 Matoušek, Josef: Katolická reformace a zápas o západní Evropu. In: Dějiny lidstva od pravěku k dnešku. Díl pátý. V branách nového věku (1450–1650). Praha 1938, s. 369–438.

25 Matoušek, Josef: Z novějších studií italských o risorgimentu. ČČH 39, 1933, s.72–101.

26 Přestože bývá uváděno dohromady jako jedna studie, jde ve skutečnosti o dvě samostatně publikované přednášky, pronesené na členských schůzích Historické komise Sociálního ústavu Československé republiky. Matoušek, Josef: Z dějin a dějepiscevtví dělnického hnutí ve Francii. In: Dějepiscevtví dělnického hnutí na Evropském kontinentě. Publikace Sociálního ústavu Československé republiky 66. Praha 1936, s. 85–107 a Matoušek, Josef: Z dějin a dějepiscevtví dělnického hnutí v Itálii. Tamtéž, s. 108–118.

27 Matoušek, Josef: Fašismus a italské dějepiscevtví. Český časopis historický XLIV, 1938, s. 82–92 a 538–546.

28 O přípravě tohoto slovníku Matoušek referuje v Národních listech z 21. dubna 1937, s. 1.

S archivní činností pak souvisí studie *Nový archivní zákon a státní archiv Spojených států severoamerických*,²⁹ otištěná v Časopisu archivní školy v roce 1938, naopak námětem studie, otištěné v témže časopise o pět let dříve, se stala středověká diplomatika. Máme na mysli již zmíněnou studii *Cancellaria Arnesti a dvě sbírky formulářové století patnáctého*,³⁰ vycházející z Matouškovy závěrečné práce předložené na Státní archivní škole. K novější době až současnosti se vracel v článku *Rodopisné bádání a studium dějin novějších*,³¹ *K myšlenkovému profilu Jos. Pekaře* (Česká mysl 1937)³² nebo *T. G. Masaryk a české dějepisectví* (Lumír 1938/39).³³

Byl rovněž pilným a důkladným recenzentem pro časopisy domácí (zde zejména Český časopis historický a Časopis archivní školy) i cizí. S uváděním zpráv a recenzí by bibliografický seznam velmi výrazně narostl. Jako historický redaktor přispíval také do *Ottova slovníku naučného nové doby*.³⁴

Přestože bychom si jako profesionální historici a archiváři neměli pokládat otázky se slovem kdyby, dovolím si uzavřít tento stručný výklad o Matouškově vědecké činnosti právě takovou otázkou. Jakých prací bychom se mohli dočkat, kdyby nedošlo k předčasnému ukončení života mladého badatele?

Politická činnost docenta Josefa Matouška

Josef Matoušek, docent Karlovy univerzity, archivář, ale také publicista a politik, je osobností, která si získala různé přívlastky od hrdiny po kolaboranta, od

---

29 Matoušek, Josef: *Nový archivní zákon a státní archiv Spojených států severoamerických*. ČAŠ XIII–XIV, 1935–1936, s. 143–156.

30 Matoušek, Josef: *Cancellaria Arnesti a dvě sbírky formulářové století patnáctého*. ČAŠ IX–X, 1931–1932, s. 108–217.

31 Matoušek, Josef: *Rodopisné bádání a studium dějin novějších*. Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze VII/VIII, 1935–1936, s. 111–120. Tento článek je definitivním zpracováním přednášky proslovené na členské schůzi Rodopisné společnosti československé v Praze dne 22. dubna 1937. Po rozboru současné situace z různých pohledů Matoušek přednášku uzavírá slovy: „Je nám třeba těsnější spolupráce odborných historiků a rodopisců – diletantů, je nám třeba uvažovati o způsobu, jak nejlépe upravit tuto spolupráci ku prospěchu obou tak, aby rodopisec – neodborník získal pro sebe co nejvíce poučení z odborné práce dějepytne a naopak, aby historik mohl pro svou práci co nejvydatněji užiti výsledků práce rodopiscovy.“

32 Matoušek, Josef: *K myšlenkovému profilu Josefa Pekaře*. Česká mysl, časopis filosofický, XXXIII, 1937, s. 1–8.

33 Matoušek, Josef: *T. G. Masaryk a české dějepisectví*. Lumír 65, 1938–1939, s. 78–83, 140–144, 217–226, 296–299 a 461–465.

34 Mezi členy „vrchní redakce“ je Josef Matoušek uveden v obou svazcích třetího dílu, v prvním z nich je uveden také v „Seznamu spolupracovníků přibylých v 1. svazku III. dílu“ jako „PhDr. Matoušek Josef, úředník Zemského archivu v Praze. (jm.)“ *Ottův slovník naučný nové doby*. Dílu třetího svazek první. Praha 1934, nestránkovaný úvod. Dílu třetího svazek druhý. Praha 1935, nestránkovaný úvod.

vlastence po zapřísažlého stoupence německých myšlenek Třetí říše. Často je na něj nahlíženo skrze události 17. listopadu 1939, ale také skrze události pozdější, které jeho činnost – zejména politickou – značně zkreslují.

Byl první z obětí nacistické perzekuce na studentech a vysokých školách 17. listopadu 1939 a otázku, proč právě on byl popraven, si pokládala nejen jeho matka, z jejíhož pera vzešel rozsáhlý soupis vzpomínek,³⁵ ale také komunističtí vyšetřovatelé³⁶ a samozřejmě i historici a autoři vzpomínkových brožur k 17. listopadu.³⁷ Nemohli jsme se jí tedy vyhnout ani my, ačkoliv obsahem této studie nejsou primárně listopadové události, ale politická činnost Josefa Matouška ve 30. letech 20. století, jak ji bylo možné reflektovat z dobových úředních pramenů,³⁸ tisku³⁹ i pramenů osobní povahy.⁴⁰ Analýza tohoto tématu snad může pomoci v hledání odpovědi na tuto otázku, zejména ale poukazuje na to, že Josef Matoušek byl nejen vědcem, docentem, archivářem, ale že se také aktivně angažoval v politice.

Matouškova odborná činnost, která byla pojednána výše, neskončila totiž v den jeho popravy, ale prakticky o půl roku dříve, a to v okamžiku, kdy naplno vstoupil do politiky.

Abychom mohli nastínit jeho politickou činnost ve 30. letech, je třeba nejprve pohlédnout dál do minulosti, do prostředí, ve kterém se narodil a vyrůstal. Josef Matoušek byl synem československého ministra a poslance, později senátora Josefa Matouška st.⁴¹, a ani jeho matka Magdalena Matoušková, rozená Jínová (sestra československého diplomata Jana Jíny⁴²), nebyla politikou zcela nedotčená. Josef tedy vyrůstal v prostředí, kde byla politika a rozhovory o aktuální situaci ve státě sou-

35 ANM, fond Matoušková, Marie Magdalena, kart. 2 a 3.

36 ABS, fond Stíhání nacistických válečných zločinců, svazek 325-11-1, Studie o zločinech nacistického potlačovacího aparátu na území Čech a Moravy v období mezi 28. 10. a 18. 11. 39, vztahující se k potlačení českého vysokoškolského studentstva a tr. odpovědnosti jednotlivých pachatelů.

37 Výběrově např. Pasák, Tomáš: Odkaz 17. listopadu 1939 dnešku: (17. listopad 1939 a boj o jeho tradici). Praha 1979; Leikert, Jozef: Ráno prišla noc. Bratislava 1989; Pasák, Tomáš, 17. listopad 1939 a Univerzita Karlova. Praha 1997; Havel, Jaroslav: Odkaz 17. listopadu po šedesáti letech: [pamětní sborník]. Praha 2000.

38 Základ tvoří prameny týkající se činnosti Národního souručenství uložené v NA ve fondech Národní souručenství, Praha; osobní fond Adolf Hrubý; a v ANM ve fondech vzniklých z činnosti rodiny Matouškovy (Matoušek, Josef starší; Matoušek, Josef mladší; Matoušková, Marie Magdalena; Matouškovi), a dále jednotliviny týkající se činnosti Českého svazu pro spolupráci s Němci.

39 Zejména z časopisu *Cesta: revue pro kulturu a politiku*, který Josef Matoušek ml. redigoval a vydával v roce 1938 a na počátku roku 1939 a ve kterém mohly plně zaznít jeho politické názory.

40 Jedná se především o osobní vzpomínky jeho rodičů, známých a kolegů shromážděné v ANM, fond Matoušková Marie Magdalena, kart. 2 a 3, viz zde, pozn. 8.

41 Viz zde, pozn. 2.

42 Jan Jína (1890–1962), československý diplomat a vedoucí politického odboru kanceláře prezidenta Edvarda Beneše. Viz zde, pozn. 6.

částí běžného života. Již během gymnaziálních studií pro něj proto nebylo obtížné orientovat se v domácích i zahraničních událostech a diskutovat o nich.⁴³

Není proto divu, že se Matoušek mladší také během univerzitních studií zapojil alespoň do studentské „politiky“ a byl aktivním členem různých studentských spolků, v jejichž rámci vystupoval s četnými přednáškami a organizačně se podílel na jejich činnosti.

„Schůze, vlastně schůzička, na které jsem ho [Matouška] poznal, byla do jisté míry jeho politickým debutem. Mluvílo se tam o různých věcech, hlavně o veledůležitých politice studentské, o Ústředním svazu čsl. studentstva a jeho rozmanitých odborech a funkcionářích, o fakultních spolcích i postavení strany ve studentstvu a studentstva ve straně. (...) Tu se přihlásil o slovo mladík, většinou přítomných zřejmě neznámý, nápadný vážným, takřka profesorským vzezřením, k němuž přispívaly hlavně jeho brýle a již tehdy značně prořídla vlasová pokrývka. O čem tehdy mluvil, již dávno nevím; avšak forma jeho projevu okamžitě upoutala pozornost. (...) Matouška znal z přítomných snad jen Karel Svátek, tehdy již velezasloužilý a takřka legendární studentský pracovník, který s ním studoval na smíchovském gymnasiu, ovšem o řadu tříd výše. Když přítomným sdělil, že nadaný řečník je synem významného národně demokratického politika, jednomyslně usouzeno, že studentský odbor získal skvělou akvizici a všudypřítomný Svátek pověřen, aby jej zapřáhl do práce v nejrůznějších úsecích studentské politiky, jejíž složitou mašinerii snad jen on dokonale ovládal. A Svátek okamžitě zahájil činnost.“⁴⁴

Během studií, a ještě v první polovině 30. let byl Matoušek stále založením především vědec. Zároveň se ale čím dál tím více zabýval politikou nejen českou, ale také německou a ve spojení s jeho vědeckými zájmy také italskou. Pod vlivem studia italského fašismu se přikláněl k jisté formě nacionalismu – jako příslušník mládeže Národní demokracie prosazoval prohloubení nacionalismu, chtěl, aby se národní zájmy promítaly nejen do činnosti politické, ale i kulturní, hospodářské, finanční a sociální. Nebál se kritiky parlamentární demokracie, viděl její vady a snažil se formulovat pozitivní kritiku, kterou vtělil do článků v „Modré Revue“ a do brožur a referátů strany Národního sjednocení.⁴⁵

Josefa Matouška nelze politicky úplně snadno zařadit. Byl demokrat i proti demokracii, byl nacionalista, a zároveň se vymezoval vůči nacionalismu. Politic-

---

43 ANM, fond Matoušek Josef mladší, kart. 11, inv. č. 377a – vzpomínky na vystoupení Josefa Matouška v rámci Debatního kroužku reálného gymnázia na Smíchově.

44 ANM, fond Matoušková Marie Magdalena, kart. 3, inv. č. 105 – neznámý pisatel, vysokoškolský kolega Josefa Matouška a člen AKNADu.

45 ANM, fond Matoušková Marie Magdalena, kart. 3, inv. č. 70/6 – Otcova vzpomínka – Matouškovy společensko-politické názory. V rámci Modré revue zejména články „Třetí cesta“ a „K realismu a ideologii v Benešově politice zahraniční“ z 15. ledna a 2. července 1934 (Modrá revue, roč. III, 1934).

kou příslušností náležel k české nacionální pravici – byl členem Československé národní demokracie, posléze Národního sjednocení, a nakonec Národního souručenství. Byl stoupencem Karla Kramáře a kritikem zahraniční politiky Edvarda Beneše.⁴⁶ Tato kritika jasně vysvítá z novinových článků a příspěvků do časopisů. Z medailonku o Josefu Matouškovi v Archivu Kanceláře prezidenta republiky můžeme citovat: „Jméno Matoušek bylo v české publicistice přímo symbolem vědeckého boje proti koncepci Benešově.“⁴⁷ Nejvíce pak jeho názor reflektuje celé 21. číslo časopisu *Cesta*, které je Matouškovým dílem a je věnováno tématu „20 let zahraniční politiky ČSR“.⁴⁸

Základem jeho kritiky byla hlavně myšlenka, že se Československo mělo více snažit o dorozumění s Německem, namísto toho, aby se bránilo jakýmkoliv kontaktům. Tento jeho názor na potřebu sblížení a porozumění s Němci pravděpodobně také později vedl k jeho jmenování do Výboru Národního souručenství, a následně i Českého svazu pro spolupráci s Němci. Zůstává však otázkou, zda jeho kritiku vykládat jako skutečnou snahu o spolupráci s Německem, nebo jen rekapitulaci toho, že by bývalo bylo možné předejít konfliktu, pokud by se Československo dříve pokusilo s Německem nějak spolupracovat. S odstupem času je patrné, že ani to by v dané situaci nemělo výraznější efekt, ale Matoušek, stojící ještě několik kroků před prahem druhé světové války, se mohl domnívat, že do budoucna nevyhnutelnému konfliktu se skutečně dalo předejít.

Vraťme se ale zpět k jeho dřívějšímu působení, kdy sice ještě nebyl výraznou politickou osobností a nestál na výsluní politické scény, ale jeho stopy v ní lze přeci jen spatřovat. V rámci strany Národního sjednocení vystupoval, obdobně jako v rámci studentských spolků, zejména se svými historickými a politickými přednáškami. Jako člen studentského Národního sjednocení se Josef Matoušek zúčastnil ve dnech 17. a 18. dubna 1937 říšského sjezdu delegátů studentského Národního sjednocení v Praze, který byl završen pietním aktem u pamětní desky Maffie v Divoké Šárce, při kterém Matoušek přednesl příspěvek o významu této odbojové organizace za první světové války.⁴⁹

Politické přednášky mu však nakonec vynesly i zákaz vystupovat s kontroverzními tématy, která se týkala kritiky soudobé politiky. Předmětem sporu se

46 Tomeš, Josef: *Devět zapomenutých*. In: *Odkaz 17. listopadu po šedesáti letech*. Praha 2000, s. 20–31, zde s. 29.

47 AKPR, fond Studentská demonstrace 15. listopadu 1939 (zatýkáni), sign. T422/39 – Zpráva o devíti zastřelených (mikrofilm). Vůči Benešově politice vyhraněně vystupoval jak Josef Matoušek ml., tak také jeho otec.

48 *Cesta*: revue pro kulturu a politiku, č. 21, roč. I, vydáno 22. prosince 1938.

49 NA, Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze, kart. 1399, sign. 207-1399-11, s. 235 a 242.

stala přednáška, již Josef Matoušek uspořádal v Akademické čtenářské Jednotě v Jičíně dne 8. února 1939. Nesla název „Co předcházelo Mnichovu“. Ačkoliv „v ohledu státní spolehlivosti a politické činnosti nebyly proti J. M. zatím zjištěny žádné závady“, zažádalo prezidium zemského úřadu po této události, aby Matouškovi nebyly povolovány přednášky na aktuální politická témata.⁵⁰

S dalšími členy studentského Národního sjednocení založil v prosinci 1937 klub Cesta, který od počátku roku 1938 začal vydávat také stejnojmenný časopis, jak již bylo zmíněno výše. V tomto časopise mohl Josef Matoušek jakožto jeho šéfredaktor plně nechat vyznít své politické názory a kritiku dosavadní československé politiky. Lze zde sledovat profilování jeho názorů, z jeho článků jasně vyplývá jistý odstup, který si držel vůči nacistickému Německu, a rozhodně v jeho názorech nelze spatřovat sympatie k nacismu obecně, zvláště k nacismu německému. Zároveň i přes kritiku československé – demokratické – politiky nelze říct, že by byl vysloveně odpůrcem demokracie.

Zatímco v Cestě se vyhraňuje proti československé politice vůči Německu, v jiném vydavatelském podniku, který od léta 1938 plánoval spolu se Zdeňkem Kalistou, se chystal před zahraniční odbornou veřejností obhajovat Československo a český národ vůči německé propagandě. Časopis, který se začal rodit při účasti obou historiků na VIII. mezinárodním historickém kongresu v Curychu,⁵¹ měl nést název *Tschechische Geisteswelt* a měl být vydáván v německém jazyce, aby představil „česká vědecká stanoviska proti argumentaci nacistické vědy a pavědy“. Josef Matoušek přislíbil příspěvky i hlubší spolupráci. Od listopadu 1938 Kalista aktivně připravoval vydání několika prvních čísel, když po podepsání mnichovské dohody potřeba obhájit české stanovisko ještě vzrostla, ale s úderem 15. března 1939 byli vydavatelé nuceni od svého nápadu ustoupit, neboť taková činnost by spíše připomínala kolaboraci, a proto se rozhodli vydávání *Tschechische Geisteswelt* „uspat“.⁵² Tento podnik i jeho přerušení opět vcelku výstižně objasňuje Matouškových vztah k nacistickému Německu.

Události léta 1938, které směřovaly k podepsání Mnichovské dohody, vedly Matouška nejen k hojně publicistické a redaktorské činnosti, již reagoval na politické dění, ale také k podílu na koncipování dopisu československých historiků historikům francouzským ze dne 24. září 1938,⁵³ v němž se odvolávají nejen na

---

50 Tamtéž, kart. 708, sign. 207-708-17.

51 VIII. mezinárodní kongres historiků v Curychu se konal ve dnech 29. srpna–4. září 1938, Josef Matoušek na něm vystoupil se svým referátem „Turecká válka v diplomacii protireformační“. Srovnej výše.

52 Kalista, Zdeněk: *Po proudu života 2*. Brno 1996, s. 429, 451–453.

53 Matoušek je spoluautorem tohoto provolání proti Mnichovu, z jeho návrhu byly do oficiálního dopisu převzaty formulace jako: „Rozbito má být, co spojila příroda a dějiny, zrušeny mají být

historické skutečnosti, ale apelují i na nutnost vzdorovat německé agresi, která se v budoucnu může stát osudnou nejen Československu, ale i Francii.⁵⁴ Výzva vznikla během zasedání výboru Československé společnosti historické, během které byl nakonec k odeslání vybrán návrh profesora Karla Stloukala, doplněný o některé pasáže z konceptu Matouškova.⁵⁵ Do Francie směřovaly také jeho články, které psal po 15. březnu 1939. Obsahovaly zprávy o situaci a životě v Praze po okupaci Němci a pravděpodobně je zaslal také do dalších zemí.⁵⁶

Německá okupace se stala v Matouškově politické kariéře zlomovým okamžikem. Nejprve na ni reagoval zdrceně a nechal se dokonce slyšet, že se nebude nadále o politiku zajímat a raději se zaměří na vědeckou činnost, což doporučil i ostatním. „Správně pochopil, že tu byla rozmetána celá jeho někdejší zahraniční politická konstrukce, za níž se bil v Modré revui a později v Cestě.“⁵⁷ Okupace také v podstatě zastavila vydávání všech periodik, ve kterých Josef Matoušek nějak figuroval. Ne proto, že by bylo jejich vydávání jako takové zakázáno, ale sami redaktoři si jej vzhledem k náplni těchto periodik rozmysleli.⁵⁸

Nakonec se ale tento okamžik stal faktickým počátkem Matouškovy politické kariéry. Ačkoliv nebyl na tehdejší politické scéně zvláště známou osobností, jeho původ a dosavadní činnost včetně vědeckých úspěchů právě spolu s premiisou „neokoukanosti“ a dalšími předpoklady vedly nejspíše k jeho výběru do Výboru Národního souručenství, nově vzniklé politické strany sdružující všechny Čechy v Protektorátu.

On sám byl dosud hlavně vědcem, docentem, archivářem a publicistou, a jmenování do Národního souručenství přijal s vědomím, že jeho vědecká činnost bude muset na nějakou dobu ustoupit do pozadí. „Uvažoval velmi vážně, má-li to při-

---

hrance, které nepřátelé v minulosti překračovali, ale, ať vítězí nebo poražení, vždy respektovali, rozmetáno má být dědictví svatého Václava a Karla IV., zmražena vlast Husova a Komenského, roztrženo tisícileté společenství krve a kulturní práce zaručující i spoluobčanům německého jazyka plnou rovnoprávnost...“ či „Nedopusťte, aby přes české hory, střežící s Rýnem bezpečnost Francie, vpadl s Vaším souhlasem nepřítel, který přes Prahu míří na Paříž!“. Tomeš, Josef, *Historie v letech zkoušky*. Praha 1985, s. 39. Tyto snad až příliš patetické věty jsou však důkazem Matouškova protihitlerovského stanoviska.

54 Dopis československých historiků historikům francouzským uveřejněn v ČČH 47, 1946, s. 154–155.

55 Tomeš, J., *Historie v letech zkoušky*, s. 31.

56 ANM, fond Matoušková Marie Magdalena, kart. 3, inv. č. 84 – vzpomínka Běly Veselé, Matouškovy spolupracovnice z Archivu země české.

57 Tamtéž, inv. č. 90 – vzpomínka na Josefa Matouška od Josefa Volfa z Archivu země České.

58 Vydavatel Jan Klepl musel policejnímu ředitelství podat odůvodnění, proč časopis nadále nevychází, neboť bez úředního souhlasu nebylo možné vydávání časopisu zastavit. Věc údajně vyřídil tak, že napsal, že Cesta sice od února (1939) nevychází, ale vydavatel má v úmyslu ve vydávání pokračovat, jakmile to bude možno. ANM, fond Matoušek Josef mladší, kart. 13, sign. 497 – chod redakce časopisu Cesta od 28. 1. 1938 do 3. 10. 1939.

jmout, myslím, že jedna z nejdůležitějších příčin, proč o věci tak uvažoval, byla, že viděl, že se musí na čas rozloučit s intenzivnější vědeckou prací. Měl v ten čas dvě lásky: vědu a pak politiku, která ho přímo živelně tahala ve svou náruč.⁵⁹ Svou funkci nepřijímal s nadšením, ale přijal ji. Dokonce se k tomu sám prý vyjádřil takto: „Když Z. gratuloval M[atouškovi] v archivu k jmenování v souručenství řekl M[atoušek] „není k čemu gratulovat, budu jen fackovacím panákem. Češi mně budou pokládat za germanofila a Němci mně nikdy nebudou věřit.“⁶⁰

S tímto vědomím naplno vkročil do politiky. Postupem času prakticky přestal vykonávat své úřední povinnosti v Archivu země České, neboť pro množství práce v rámci Národního souručenství mu na plnění archivních úkolů jednoduše již nezbýval čas.⁶¹ Hlavní roli začalo hrát Národní souručenství a národně-politický život v Protektorátu.

Josef Matoušek a Národní souručenství

Dne 21. března 1939 státní prezident Emil Hácha rozpustil poslaneckou sněmovnu a senát a jmenoval padesátičlenný Výbor Národního souručenství, jehož členem se stal také Josef Matoušek.⁶² „Pokud jde o personální složení vedoucího řídicího orgánu Národního souručenství (NS), připravili první návrhy ministr J. Havelka a doc. J. Kliment. Jejich koncept přihlížel k návrhu ministerského předsedy Berana. Konečný seznam kandidátů byl přednesen Háchovi 21. března 1939.“⁶³ Výbor se poprvé sešel o dva dny později, tedy 23. března 1939.⁶⁴

Na plenární schůzi Výboru NS, zasedající 24. března 1939, byly zřízeny jednotlivé výbory, z nichž Matoušek byl členem programového (tehdy tedy ještě ne jeho předsedou, jímž byl dr. Berounský), ale také výboru kulturního a výboru pro mládež.⁶⁵ Kromě členství v padesátičlenném Výboru a jeho komisích byl Josef Matoušek také ve vedení krajské skupiny – byl zástupcem vedoucího krajské skupiny

---

59 ANM, fond Matoušková Marie Magdalena, kart. 3, inv. č. 70/3.

60 Tamtéž, inv. č. 69/1 Vzpomínky na syna – disparátní materiál (přípravný materiál, poznámky) – z prostředí Národního souručenství.

61 Již začátkem května musel dostat oficiální úlevu z úřední činnosti, neboť jako aktivní člen Výboru NS nebyl schopen docházet řádně do archivu a vykonávat činnost, jež mu byla přidělena. NA, Registratura Archivu země České, osobní složka Josefa Matouška, Oznámení ředitele Archivu země České zemskému úřadu ze dne 4. 5. 1939.

62 NA, Národní souručenství, kart. 23 – seznamy členů NS.

63 Gebhart, Jan – Kuklík, Jan, Počátky Národního souručenství v roce 1939. ČČH 91, 1993, s. 421.

64 Večeřa, Pavel: Národní souručenství. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel: Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004, II. díl: období 1938–2004. Brno 2005, s. 1092–1093.

65 NA, fond Národní souručenství, kart. 23.

ve Velké Praze.⁶⁶ Sestavení komisí se poněkud změnilo již počátkem dubna, kdy se k 6. dubnu stal Matoušek také členem soustředovacího výboru a organizačního výboru.⁶⁷ Následovala řada dalších změn, zejména reorganizace a rozšíření plenárního Výboru v polovině května, nicméně jak v tomto Výboru, tak i později figuruje Matoušek také, a to prakticky až do své smrti.⁶⁸

S organizačními změnami ve Výboru NS přišly také změny v jednotlivých výborech – komisích.⁶⁹ Po 16. květnu tedy vidíme Matouška již jako předsedu programové komise, zatímco dr. Berounský je jeho prvním místopředsedou.⁷⁰ Zde je třeba podtrhnout, že jako člen a později předseda programové komise byl jedním z tvůrců původního politického programu Národního souručenství, které se na jaře 1939 „stalo po právní stránce jediným uznaným politickým útvarem (politickou stranou). Okolnosti, za nichž se NS formovalo, s sebou nesly i jednoznačné prosazení autoritativního principu s příznačnými rysy obsahových i formálních znaků totality. Ovšem totality svého druhu, která v sobě zároveň obsahovala vědomě a programově i nesporné národně obranné prvky“.⁷¹

Program Národního souručenství vycházel již z tezí vyslovených státním prezidentem Emilem Háchou v projevu z 23. března. „Pracoval především s pojmy jako národní pospolitost, sociální spravedlnost a křesťanská morálka. Z taktických důvodů program vyjadřoval snahu přiblížit se NSDAP a nutnost inspirovat se jejím programem a činností.“⁷² Při tvorbě programu se mělo vycházet z programů dřívějších politických uskupení. Josef Matoušek na schůzích přednesl ideový řád mladého Národního sjednocení⁷³ a vyjádřil názor, že nový program bude třeba založit na argumentaci národní a stavět jej jako program národa, ne čistě jako program politické strany.⁷⁴

66 NA, Hrubý Adolf, kart. 36, sign. 48-10/15.

67 NA, fond Národní souručenství, kart. 23.

68 Tamtéž – Seznamy členů Výboru Národního souručenství.

69 Po vypuknutí války byly striktně zakázány členské schůze. Namísto výborů byly zavedeny komise, které se stěhovaly z budovy poslanecké sněmovny, kde v polovině května zůstaly jen ústřední orgány NS. Havlín, Otokar: Národní souručenství. Inventář, s. 6.

70 NA, Národní souručenství, kart. 23.

71 Gebhart, J. – Kuklík, J.: Počátky, s. 427.

72 Večeřa, P.: Národní souručenství, s. 1094.

73 Pravděpodobně se jednalo o program Mladého Národního sjednocení z 10. ledna 1936, který pracuje s myšlenkou státu založeného na národě jako jediném východisku té doby. Zveřejněn v Ročence Mladého národního sjednocení 1935–1936, Praha 1935, s. 115–121, vydán také v edici Harna, Josef (ed.): Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918–1938. Praha 2017.

74 NA, Hrubý Adolf, kart. 38, sign. 48-10/41 (Zápisy ze schůzi programové komise Národního souručenství, schůze 25. 3. 1939).

Program samozřejmě nevznikl během jediné schůze programové komise, průběžně byly projednávány dílčí otázky nejen v komisi programové, ale také v dalších komisích Výboru Národního souručenství. Jednou z velkých otázek bylo také vyjasnění poměru Čechů a Němců, o kterém se živě diskutovalo i na stránkách českých a německých protektorátních novin.⁷⁵ V druhé polovině června byla plénu Výboru Národního souručenství předložena národně-politická část programu k připomínkování, aby mohl být návrh co nejdříve schválen a publikován.⁷⁶

Ačkoliv program vznikl již od jara 1939, a Matoušek se při jeho formulování hojně angažoval a snažil se do něj vnést své myšlenky, nebylo nakonec jeho kompletní znění do listopadu 1939 zveřejněno. Oficiálně byl program Národního souručenství vyhlášen teprve na výročním zasedání Výboru NS dne 10. dubna 1940.

Kromě výkonného výboru, jehož členem se stal jako předseda jedné z komisí, a komise programové působil Josef Matoušek po 25. květnu 1939⁷⁷ také jako člen komise organizační a komise pro mládež a tělovýchovu. Stal se také součástí zvláštní subkomise, která vznikla dne 15. dubna pro přípravu nábořové akce do Národního souručenství.⁷⁸ Již v počátcích fungování Národního souručenství se stal Josef Matoušek také členem Kulturní komise. Na ustavující schůzi 30. března 1939 mu byla přidělena agenda „vysokých škol, vědy a kulturních styků s cizinou“.⁷⁹

V komisích, v nichž nepůsobil Matoušek jako řádný člen, vystupoval často v případech, že bylo třeba vzájemně koordinovat činnost, nebo pokud mohl přispět svým odborným názorem. Tak v průběhu května 1939 zasáhl do jednání ideologické komise NS, když jednala o možnosti zbudování stavovského zřízení a o jeho podobě. Na základě svých četných podnětů byl Matoušek také jmenován do subkomise, která měla formulovat přesné výsledky jednání v této záležitosti, včetně definování základních pojmů stavovského zřízení.⁸⁰ Jeho spoluúčast zde

---

75 Gebhart, J. – Kuklík, J.: Počátky, s. 433.

76 NA, Hrubý Adolf, kart. 37, sign. 48-10/35 (Zápisy ze schůzi výkonného(!) výboru Národního souručenství, nedatováno, pravděpodobně 20. 6. 1939).

77 Dne 25. května byly jmenovány nové komise po jmenování II. Výboru NS, který se poprvé sešel 23. května 1939. Na první schůzi členové skládali slavnostní slib. NA, Hrubý Adolf, kart. 37, sign. 48-10/35.

78 Tamtéž, kart. 39, sign. 48-10/53 (Zápisy ze schůzi správního výboru Národního souručenství, schůze 15.–29. 4. 1939).

79 Tamtéž, kart. 38, sign. 48-10/50 (Činnost kulturní komise Národního souručenství, schůze 30. 3. 1939).

80 Tamtéž, kart. 37, sign. 48-10/36 (Zápisy ze schůzi ideologické komise Národního souručenství, schůze komise a subkomise 10., 17. a 19. 5. 1939).

byla nezbytná i proto, že otázku aplikace stavovského zřízení v protektorátních poměrech projednávala také komise programová. Ta si za základ vzala definici stavovství, jak byla uvedena v programu bývalé Národní jednoty.⁸¹ Vycházej z tohoto modelu formuloval Matoušek definici stavovského zřízení pro oblast hospodářsko-sociální, kterou projednávala ideologická subkomise.⁸²

Josef Matoušek se účastnil také mnoha schůzí organizační komise, a právě ta se na své schůzi 16. června 1939 rozhodla delegovat Josefa Matouška jako zástupce Národního souručenství do Kulturní rady při Národní radě československé.⁸³

Neustálé změny v komisích mu také mimo jiné přinesly křeslo předsedy komise pro zkoumání zednářských otázek. O tom, že tato komise, která během fungování prvního VNS nepřinesla významnější výsledky, bude obnovena, rozhodl výkonný výbor 20. června 1939 dle návrhu zástupce vedoucího Josefa Nebeského.⁸⁴ Komise měla zkoumat, co bylo zednářství v Československé republice a jaké cíle sledovalo, a zejména vyšetřit působnost zednářů za první a druhé republiky na veřejné dění. Návrh na obnovení této komise byl schválen a do jejího čela jmenován Josef Matoušek.⁸⁵

Avšak ani za předsednictví Josefa Matouška nepřinesla zednářská komise výsledky. Matoušek si nechal shromáždit a předložit množství materiálů, které se týkaly fungování zednářských lóží, obsahovaly seznamy zednářských lóží založených na území Československé republiky i seznamy jejich členů.⁸⁶ Není však známo, že by ve svém šetření došel dál než ke shromáždění těchto materiálů a zůstává otázkou, zda také vůbec chtěl dále postupovat.

81 Návrh programu byl schválen programovou komisí Strany národní jednoty 16. února 1939, nebyl však přijat, neboť se nekonal plánovaný stranický sjezd a další události (vznik Protektorátu) zamezily dalšímu postupu. Tento návrh měl velmi blízko k modelu italského fašismu nebo modelu autoritativního Rakouského státu.

82 NA, Hrubý Adolf, kart. 37, sign. 48-10/36 (Zápis ze schůze ideologické subkomise Národního souručenství 17. a 19. 5. 1939).

83 Tamtéž, kart. 38, sign. 48-10/48 (Zprávy o činnosti organizační komise Národního souručenství, schůze organizační komise 16. 6. 1939). Dne 1. 10. 1939 pronesl Josef Matoušek přednášku s názvem „Smysl a poslání Kulturní rady“, jejíž přepis se nachází v ANM, fond Matoušek Josef mladší, kart. 11, inv. č. 368.

84 NA, Hrubý Adolf, kart. 37, sign. 48-10/35 (Zápisy ze schůzí výkonného výboru Národního souručenství, nedatováno, pravděpodobně 20. 6. 1939).

85 Tamtéž, sign. 48-10/34 (Zápisy ze schůzí výkonného výboru Národního souručenství, schůze 20. 6. 1939).

86 Obsáhlá složka o zednářských záležitostech je nyní součástí rodinného fondu Matouškových. ANM, Matoušek Josef mladší, kart. 11, inv. č. 371.

Jako člen patnáctičlenné komise pro mládež a tělovýchovu⁸⁷ zasahoval Matoušek v rámci Národního souručenství také do organizace studentské, pomáhal vybírat předsedy studentských sekcí a udržoval kontakty se studentskými organizacemi. Patrně také sehrával roli prostředníka mezi NS a studentskými spolky či jejich zástupci, snad proto, že k nim měl blízko jako dřívější člen studentských spolků a současný univerzitní docent. Na podzim 1939 je už Matoušek zmiňován jako vedoucí studentského odboru NS.⁸⁸

Český svaz pro spolupráci s Němci⁸⁹

Otázka vztahu Josefa Matouška k Němcům byla výše dotčena již několikrát. Není sice možné na ni jednoznačně odpovědět, ale z již zmíněných faktů vyplývá, že dlouhou dobu usiloval především o vzájemné porozumění a že nešlo o snahu jít Němcům, a zvláště Hitlerovu Německu, na ruku. Snad byl ve svém smýšlení až příliš naivní, anebo pochopil, že někdo v dané funkci stát musí, a je lepší, pokud je to někdo, kdo se bude snažit hájit zájmy Čechů, než kdyby to byl skutečný stoupenec pro-nacistických myšlenek. S tím vstupoval do Národního souručenství, a s tím pravděpodobně přijímal i funkci v Českém svazu pro spolupráci s Němci.

Dne 18. srpna 1939 byl z rozhodnutí Emila Háchy jmenován do přípravného výboru Českého svazu pro spolupráci s Němci. Ustavující schůze se konala 30. srpna 1939 v domě Spolku inženýrů a architektů v Praze. Byl na ní zvolen třicetičlenný Ústřední výkonný výbor s jedenáctičlenným předsednictvem,⁹⁰ schváleny spolkové stanovy a předložena kandidátní listina, která byla schválena aklamací. Josef Matoušek se stal druhým místopředsedou a členem ústředního výkonného výboru jako jeden z oficiálních delegátů Národního souručenství.⁹¹ Velká většina členů svazu byla organizována a zároveň i zastávala významné funkce v NS – dle stanov měl být minimálně jeden z každých deseti členů ústředního výboru ČSSN delegován Národním souručenstvím.⁹²

---

87 NA, Hrubý Adolf, kart. 36, sign. 48-10/12.

88 Ministr Ladislav Karel Feierabend jednal s členem výboru a vedoucím studentského odboru Národního souručenství doc. Josefem Matouškem, který mu přislíbil, že doprovod studentů na pohřbu Jana Opletala nepřeroste v demonstrace. Dle jeho vzpomínek: Feierabend, Ladislav Karel: *Ve vládě protektorátu*. New York 1962, s. 112.

89 Ve fondu ČSSN v NA se bohužel žádné materiály k roku 1939 nedochovaly.

90 Štoviček, Ivan: *Český svaz pro spolupráci s Němci*. Inventář, s. 2–3.

91 NA, Ministerstvo vnitra I – prezidium, kart. 1252, sign. 225-1258/13-2 (Protokol o ustavující schůzi ČSSN).

92 Stanovy Českého svazu pro spolupráci s Němci schválené výnosem ministerstva vnitra, č. j. 38.082/1939 ze dne 1. srpna 1939.

ČSSN měl pracovat na vytvoření souladu ve vztahu mezi Čechy a Němci.⁹³ Hlavními prostředky pro to měly být: vydávání časopisů a knih, podpora cestovního ruchu mezi oběma územími, spolupráce při navazování vztahů mezi institucemi, pořádání různých (osvětových) akcí, pořádání jazykových kurzů němčiny a přednášek v němčině, a mnohé další.⁹⁴ Ani ČSSN se, stejně jako Národnímu souručenství v počátcích fungování, nepodařilo získat důvěru okupačních sil.⁹⁵

Co se týče Matouškovy činnosti v rámci svazu, přestože byl dříve zastáncem dorozumění s Němci a působil v tomto směru i publicisticky, není dost dobře možné rekonstruovat, do jaké míry se podílel na fungování ČSSN. Prameny napovídají, že jeho působení zde bylo možná jen formálního charakteru. Pravděpodobně postupně ztrácel motivaci se v tomto směru vůbec nějak angažovat. „Jest pravda, že měl docent v začátku víru v možnost ve spolupráci. (...) ale když viděl, jak (...) kus po kuse se nám bere autonomie jmenovitě kulturní, přestal věřit v jejich dobrou vůli, přestal také chodit do schůzí Svazu, a jestli také formálně nepřerušil styk se svazem, bylo to proto, že i v tomto oboru své činnosti chtěl, abychom s národem v této osudové nebezpečné době propluli s nejmenšími národními a kulturními škodami.“⁹⁶ S touto možná až idealistickou a patetickou vzpomínkou sice nelze plně souhlasit, neboť po oficiální stránce jako člen ČSSN fungoval až do konce svého života, vyřizoval korespondenci, která mu náležela z titulu jeho úřadu, avšak hlubší zájem o spolupráci působí čistě profesionálně, zejména z pohledu na Matouška jako historika.⁹⁷

Josef Matoušek a 17. listopad 1939

Vývoj událostí na podzim roku 1939 by Josefa Matouška zavedl do obtížné situace i za předpokladu, že by se v březnu rozhodl jmenování do Výboru Národního souručenství odmítnout, neboť jakožto univerzitního docenta by se jej perzekuce studentů a vysokých škol zajisté také dotkla. Jeho politická činnost a úzká spolupráce se studenty právě na poli politickém se mu však staly osudnými.

93 Štoviček, I.: Český svaz pro spolupráci s Němci. Inventář, s. 1.

94 Viz Stanovy Českého svazu pro spolupráci s Němci schválené výnosem ministerstva vnitra, č. j. 38.082/1939 ze dne 1. srpna 1939.

95 „Tato protektorátní instituce, v jejímž vedení byli činitelé typu Josefa Šusty a Emanuela Šlechty (zatčen 1. 9. 1939) nebyla totožná s fašistickou a aktivisticko-kolaborantskou institucí Česko-německou společností, která měla plnou důvěru nacistických úřadů. Okupační místa k Českému svazu pro spolupráci s Němci přistupovala podobně jako k Národnímu souručenství. Trpěla ho, ale politicky nepodporovala. Jejich důvěru si nezískalo.“ Pasák, T.: 17. listopad 1939 a Univerzita Karlova, s. 104.

96 ANM, fond Matoušková Marie Magdalena, kart. 3, inv. č. 70/3.

97 Drobné a značně torzovité materiály se nachází v ANM, fond Matoušek Josef mladší, kart. 11, inv. č. 378–384.

Mnohé vzpomínky jeho známých a spolupracovníků poukazují na to, že Matouškovo spojení se studenty nebylo jen čistě profesionální, a že ve svém jednání překračoval pravomoci svého úřadu ve prospěch Čechů. Nejednoho ze svých přátel nabádal k emigraci,⁹⁸ a sám snad podobnou myšlenku také zvažoval.⁹⁹

S protesty, které se chystaly na 28. října, však Matoušek nesouhlasil. Obával se dopadů, které by to mohlo českému národu přinést, a varoval před důsledky.¹⁰⁰ Byl si vědom, že otevřený odpor vůči okupantům, beze zbraní a bez spojenců, nemá smysl, ale zároveň věděl, že je třeba upozornit zahraničí, a k tomu naopak mohly právě studentské demonstrace velmi dobře posloužit.¹⁰¹ Sám se také mezitím snažil navazovat v zahraničí kontakty a hledat spojení.

„Jeho poslední dny mám ještě v živé paměti. Tuším, že to bylo ve středu dne 15. listopadu. (...) Pepíček mi líčil, že má schůzi – tuším „U Ježíška“ – s předsedy studentských spolků. Tvrdil, že studentstvo má rozbouřené hlavy a že by bylo schopno provést revoltu, která by způsobila jen a jen krveprolívání. Opakoval několikrát asi toto: „Revolta! Nesmysl! Vždyť jsme teprve na začátku války! Musíme vydržet v klidu, poněvadž teď jsme beze zbraní v rukou Němců a ti by s námi v případě revolty zatočili. Vždyť jsem se i se st. o. o to pohádal. Dokonce v elektrice. Kdy prý půjdeme do ulic! Do ulic proti mašinkvérům s holýma rukama? To je podivný realista. Musím to na schůzi utiшит za každou cenu. V pátek jsem ohlášen s nimi u pana presidenta. Jen aby do té doby se nic nestalo!“¹⁰²

Po 28. říjnu jeho kontakt se studenty ještě vzrostl, když se snažil pomoci těm, kteří byli během demonstrací zatčeni. Na 17. listopad zprostředkoval audienci

---

98 ANM, fond Matoušková Marie Magdalena, kart. 3, inv. č. 69/1-3 – vzpomínky Eleonory Mendlové na jaro 1939; inv. č. 87 – vzpomínka Alexandra Plecitého.

99 „K tomu účelu si zakoupil kolo a učil se na něm jezdit. Chtěl jako turista přiblížit se na vhodném místě k hranicím a překročit je. Vypuknutí války s Polskem tento plán zmařilo. (...) Od poloviny září 1939 měl Matoušek obavy, že bude zatčen. Tyto obavy se stupňovaly po 28. říjnu. Přátelé mu doporučovali, aby se skryl na venkově. Jeden z nich dal mu k dispozici svůj weekend-house. Doc. Matoušek vzal si od něho klíče. To bylo krátce před zatčením 17. listopadu.“ ANM, fond Matoušková Marie Magdalena, kart. 3, inv. č. 80 – vzpomínka Jaroslava Fischera, vedoucího redaktora nakladatelství Sfinx, okruh Modré revue a Cesty. Zmiňované klíče u něj našli příslušníci gestapa při zatýkání v noci na 17. listopadu.

100 ANM, fond Matoušková Marie Magdalena, kart. 3, inv. č. 82 – Karel Hetteš, Vzpomínání.

101 „Šlo totiž předem o jednu myšlenku, kterou M. zvláště zdůrazňoval: musí se studentskými veřejnými projevy upozornit cizina, jaký je pravý postoj národa k Němcům, a našim zahraničním pracovníkům se musí takto poskytnouti prostředek pro jejich propagační práci. (...)“ ANM, fond Matoušková Marie Magdalena, kart. 3, inv. č. 81 – svědectví Jiřího Havelky, ministra do-pravy v Háchově vládě, z 18. 5. 1947.

102 ANM, fond Matoušková Marie Magdalena, kart. 3, inv. č. 83 – vzpomínka Františka Ježka, ministra zdravotnictví a tělesné výchovy v Hodžově vládě.

u státního prezidenta,¹⁰³ které se měl spolu se zástupci studentských spolků také zúčastnit a kde měli intervenovat za propuštění těchto studentů na svobodu. Matoušek zde chtěl také předložit své memorandum protestující proti postupu německé policie při pohřbu Jana Opletala.¹⁰⁴ I kvůli tomu proběhla 15. listopadu jeho schůzka se zástupci studentských spolků, z nichž prakticky všichni byli pak o dva dny později popraveni. Matoušek zval na tuto schůzku i bývalého ministra Františka Ježka jako bývalého předsedu Svazu československého studentstva, ten však odmítl.¹⁰⁵ Údajně zde poté četl dopis svého známého – italského odbojáře, o kterém se dozvědělo gestapo.¹⁰⁶ Zatčení zúčastněných tedy mohlo mít širší souvislosti a výběr popravených nemusel být úplnou náhodou.

Zde bychom se ovšem již dostali na pole spekulací ohledně průběhu „Zvláštní akce 17. listopad“, kterou se zabývali již mnozí před námi a která ani není těžištěm tohoto pojednání. Lze však konstatovat, že závěry, že Josef Matoušek neměl s ostatními popravenými nic společného, jsou mylné, neboť přinejmenším jako zástupce Národního souručenství se podílel na jejich jmenování do funkcí a udržoval s nimi kontakt z titulu svého úřadu, ale spíše s nimi spolupracoval i mimo svou funkci více, než z oficiálních materiálů vyplývá.

K audienci u státního prezidenta již nedošlo, neboť jak víme, v časných raních hodinách byl Josef Matoušek v bytě rodičů zatčen, odvezen nejprve do sídla gestapa v Petschkově paláci a následně do ruzyňských kasáren, kde byl jako první z obětí 17. listopadu zastřelen.

Neustále se střetáváme a asi vždy budeme střetávat s jistým konfliktem mezi tím, jaké politické postoje zastával Josef Matoušek dle mnohdy až patetických vzpomínek svých blízkých, a tím, jak se angažoval navenek. Odpovědět tedy jednoznačně na otázku, kým skutečně byl první popravený 17. listopadu 1939, by bylo troufalé.

Nastínili jsme však jeho myšlenkový vývoj od mladých let, kdy byl formován příbuzenskými vztahy s politicky činnými osobnostmi, přes studijní léta, kdy se aktivně

103 V protokolech v KPR o tom sice není žádná zmínka, ale to nevylučuje, že audience u Háchy byla skutečně domluvena. Pasák uvádí: „Na večerní schůzi vedení Svazu českého studentstva v Praze dne 15. listopadu bylo rozhodnuto intervenovat za zatčené studenty druhý den přímo u státního prezidenta Emila Háchy. Akce se téhož dne nezdařila pro odmítavý postoj dr. Josefa Klimenta z prezidentské kanceláře. Po dalším naléhání byla přislíbena možnost dostat se k Háchovi až následující den. Dne 17. listopadu měla být proto delegace Národního svazu českého studentstva v Čechách a na Moravě, jejímž členem byl kromě zástupce Svazu českého studentstva z Brna též doc. dr. Josef Matoušek, vedoucí programové komise Národního souručenství, přijata státním prezidentem. Doc. Matoušek se chystal předložit Háchovi memorandum s protestem proti „surovému postupu německé státní policie vůči studentstvu“. K uskutečnění této schůzky však již nedošlo. Pasák, T.: 17. listopad 1939 a Univerzita Karlova, s. 82. (Čerpá z AKPR, T 422/39.)

104 Tomeš, J.: Devět zapomenutých, s. 30.

105 Jínová, S. (A.) – Pujmanová, O.: Osobnost v pozadí, s. 145–146.

106 Tomeš, J.: Devět zapomenutých, s. 30.

angažoval ve studentské politice, a roky publicistické působnosti, během nichž byl velkým kritikem československé politiky, až po zlomový okamžik německé okupace, která odstartovala Matouškovu kariéru v Národním souručenství a s ním souvisejících institucích.

Během třicátých let se u Matouška projevují sklony ke kritice demokracie, hledání východiska v nacionalismu a snaha o porozumění s Němci, ovšem vždy jen do té míry, která by byla výhodná a vhodná pro český národ – nikdy nebyl příznivcem nacistického Německa. Ve svém úsudku dokázal najít klady i zápory nejen různých státních zřízení a ideologií, ale i jeho vlastních životních rozhodnutí, které ho z pozice vědce a publicisty dovedly až do centra politického dění, v němž strávil poslední měsíce svého života.

Nebudeme se znovu ptát, co by bylo, kdyby, neboť je nepochybné, že by se Josefa Matouška nějaké restriktce dříve či později (ale spíš dříve) dotkly jak na poli odborném (vědeckém i pedagogickém), tak v rámci jeho politického působení, neboť jeho názory zdůrazňující český nacionalismus zdaleka neodpovídaly zájmům nacistických protektorátních orgánů.

Dozent Josef Matoušek und seine wissenschaftliche und politische Tätigkeit

Der erste Teil des Aufsatzes beschäftigt sich mit der wissenschaftlichen Arbeit Josef Matoušeks. Er gibt Einblick in die Entwicklung seiner Forschungsinteressen im Kontext seiner Studien und seiner Arbeit. Präsentiert werden einzelne Themen, die er erörtert hat, sowie seine wichtigsten Arbeiten, und zwar sowohl die publizierten als auch diejenigen, die in Folge seines vorzeitigen Todes nicht herausgegeben werden konnten.

Die wissenschaftliche Arbeit Josef Matoušeks wurde durch seine Entscheidung, in das politische Leben des neuentstandenen Protektorats Böhmen und Mähren einzutreten, praktisch gestoppt. Matoušek engagierte sich seit früher Studienzeit in der Politik, zunächst an der Universität, später im Rahmen seiner Tätigkeit als Publizist, insbesondere nach der Entstehung des Magazins Cesta, das er mitbegründete und redigierte. Nach dem 15. März 1939 wechselte er endgültig zur Politik, indem er von Staatspräsident Emil Hácha zum Mitglied des Ausschusses der Nationalen Gemeinschaft (Výbor Národního souručenství) ernannt wurde. Dort war er vor allem an der Ausarbeitung des Parteiprogramms beteiligt. Neben seiner Arbeit in der Programmkommission der Nationalen Gemeinschaft war er Mitglied der Organisationskommission, der Freimauerkommission und der Kommission für Jugend und Körperkultur, in der er in regem Kontakt mit Vertretern tschechischer Studenten stand.

Matoušeks Tätigkeit in der Nationalen Gemeinschaft und im Tschechischen Verband für die Zusammenarbeit mit den Deutschen darf nicht im Lichte späterer Ereignisse gesehen werden betrachtet als Ansatz zur Kollaboration interpretiert werden. Erhaltene Dokumente belegen, dass Matoušek kein Anhänger des nationalsozialistischen Deutschlands war, trotz seiner ausgeprägten Ansichten von der Mitte der 1930er Jahre, als er die damalige tschechoslowakische Politik kritisierte und zum Nationalismus hingezogen wurde. Im Einklang darin steht auch die Tatsache, dass seine Karriere, sowohl die wissenschaftliche als auch die politische, durch seine Hinrichtung am 17. November 1939 während der Verfolgung von Hochschulen gewaltsam beendet wurde.

Senior Lecturer Josef Matoušek and His Research and Political Activities

The first part of the article is devoted to an expert activity of Josef Matoušek in the field of research. It reveals a view of development of his expert interests in the context of studies and work activities, presents either individual topics that Matoušek devoted his attention to or his main works published or not realized due to Matoušek's early death.

Josef Matoušek's decision to participate fully in the political life of a newly arisen Protectorate of Bohemia and Moravia in fact stopped his scholarly activities. Since his student life Josef Matoušek had dealt with politics, firstly at uni-

versity, then later during his publishing especially in the journal Cesta (the Way), which he co-established and edited. Only after 15th March 1939 he intended fully to enter into politics when he was named a member of the Výbor Národního souručenství (Committee of the National Liability) by the state president Emil Hácha. Josef Matoušek participated in forming a programme of the party and was a member of other commissions – organisational, masonry and also for youth and physical education where he kept contacts with representatives of the Czech students.

His function in Národní souručenství and in Český svaz pro spolupráci s Němci (Czech Union for Collaboration with the Germans) cannot be judged by the later development and seen in it indications of a collaborator. The documents reveal that in spite of Matoušek's strong opinions from the mid-30ties when he criticised Czech policy and was close to nationalism, he had not been a supporter of Nazis Germany. It is especially clear from the fact that his career, both scholarly and political, was abruptly interrupted on 17th November 1939 when he was executed during the persecution of the Czech universities.